

UN MANUSCRIT DE PAU PUIG A LA BIBLIOTECA MUSEU BALAGUER

RESUM

Aproximació a la producció literària d'aquest clergue barceloní del segle XVIII del qual es conserven diverses composicions manuscrites, tota vegada que la temàtica dels seus treballs era sovint de caire satíric o eren considerades obscenes en el seu temps.

ABSTRACT

An approach to the literary production of this 18th Century scholar from Barcelona, of whom several handwritten compositions have reached us, since the subject matter of his works was often satirical or was considered to be obscene in his time.

En primer lloc, us vull confessar que ara fa deu anys jo sabia d'aquest escriptor del segle XVIII anomenat Pau Puig el mateix que probablement sabeu vosaltres, és a dir, res, absolutament res. Per uns motius i unes casualitats que ara no vénen al cas, ara fa una mica més d'un any vaig presentar la meua tesi doctoral sobre aquest autor, així que ara en sé força més coses. Intentaré, doncs, en primer lloc, fer-vos un petit apunt sobre la persona i sobre l'obra de Pau Puig, i més endavant parlarem del principal manuscrit que conté obra poètica seva, que és el manuscrit número 8 de la Biblioteca-Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú.

Pau Puig era un clergue que va viure en un convent de Barcelona durant el segle XVIII. A la seva època va ser molt conegut com a predicador religiós, perquè la seva oratòria tenia una gran amenitat: feia servir molts jocs de paraules, dobles sentits i conceptes enginyosos en els seus sermons. També eren força conegudes les seves poesies, alguna de les quals conservem copiada fins en dotze manuscrits diferents. També conservem en un manuscrit que actualment es troba a la Biblioteca Interuniversitària de Montpeller quatre obres teatrals d'aquest autor.

Alguns contemporanis seus parlen de Pau Puig com d'una persona molt simpàtica i agradable, i expliquen algunes anècdotes sobre el seu sentit de l'humor, que no va perdre ni poques hores abans de morir, ja que quan un amic seu el va anar a visitar en el seu llit de mort i el va anomenar "pare Puig", ell li va contestar que fins ara havia estat el pare Puig, però que llavors ja era el "pare Puig" i que aviat seria el "pare Put", per la pudor que faria el seu cos mort.

La característica principal de l'obra Pau Puig és l'humor. Tant en els seus sermons religiosos com en les obres teatrals, com en la poesia –ja sigui de tema religiós, satíric, costumista o eròtic–, trobem en major o menor grau un component d'humor.

En vida seva, només es van publicar nou sermons religiosos en castellà de Pau Puig. En canvi, de la seva obra poètica i teatral, ni en català ni en castellà, no se'n va editar res. Això no ens ha d'estranyar, perquè durant el segle XVIII les poesies burlesques i festives rarament s'imprimien, ja que la censura era implacable amb la sàtira i amb l'erotisme. En canvi, aquest tipus de poesia circulava manuscrita, i molts lectors copiaven a mà en els seus quaderns les composicions que més els agradaven. Molt sovint també es copiaven a mà poemes ja editats.

El manuscrit número 8 de la Biblioteca-Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, és el manuscrit més ric en obra poètica del nostre autor. Conté 93 poesies en català i més de 150 poemes en castellà, generalment més breus que els catalans, de Pau Puig.

Creiem que no va ser escrit pel mateix autor, perquè ens consta que Pau Puig feia una lletra difícil d'entendre, i, en canvi, el manuscrit 8 té una lletra clara i regular. Però suposem que havia de ser escrit per una persona molt pròxima a ell, que va copiar els antígrafs o esborranys manuscrits del mateix autor.

A la coberta del manuscrit es pot llegir "*Poesías que se atribuyen al Padre Pablo Puig de los Clérigos menores, por lo menos varias de ellas*".

Jordi Rubió i Balaguer en la seva *Literatura Catalana* dins la *Historia general de las literaturas hispánicas*, publicada l'any 1958, ja citava aquest manuscrit com una de les fonts principals de l'obra del nostre autor.

Perquè us feu una idea de com és l'obra de Pau Puig, voldria llegir-vos alguns poemes dels que conté el manuscrit de Vilanova.

El primer tracta d'un escolà molt murri, que robava ciris d'un convent per vendre'ls després a baix preu als afores de Barcelona. Segons el pare Puig, el noi, que acabava de morir, seria perdonat dels seus robatoris perquè Jesucrist era el seu còmplice, ja que l'escolà amagava els comptes del negoci darrere una imatge del sant Crist.

Com és habitual en la seva obra, el nostre autor aprofita l'ocasió per a fer jocs de paraules amb els conceptes de cera, de candela i de ciri. Per exemple, utilitza les frases fetes *estar amb la candela a la mà* (vers 4), que vol dir 'estar a punt de morir', *qui és confrare pren candela* (vers 14), que significa 'adonar-se que els altres parlen amb indirectes d'un mateix', o *ser persona de molta cera* (vers 49), que té el sentit de 'ser una persona molt important'. També utilitza l'expressió *Bòria avall*, que era el camí que feien com a càstig alguns presoners de Barcelona, que havien de recórrer el carrer de la Bòria cavalcant sobre un ase i nus de mig cos en amunt, mentre eren assotats a cada cantonada pel botxí. L'encapçalament del poema diu:

A un escolà, gran lladre, que robaba molta cera en cert convent, y luego se li trobà una libreta ab què falsament portaba lo gasto de sagristia a espátillas de un san Christo.

Epitafi

- Aquí jau un escolà,
que visqué com si moria,
perquè estava cada dia
ab la candela en la mà. *
- No dubtis si se salvà 5
ni per això estigas trist,
que'l millor lladre que hem vist
logrà absolució perfeta,
perquè posà sa llibreta
a espatllas de Jesuchrist. 10
- Anà desplegant las velas,
y perquè bo aparegués,
sent un confrare, y no més,
prenia moltes candelas. *
- Y si acàs saber anhelas 15
com ab poch temps féu tant mal,
te responch molt puntual
que volgué durant sa vida
tenir la cera amanida *
per fer-se lo funeral. 20
- Que en lo sepulchre se estiri
no deu causar-te quimera,
perquè la mateixa cera
lo posà dret com un ciri.
- Lo que és precís que t'admiri 25
és vèurer que en aquesta hora
sens dubte sa sort millora,
perquè és lo bo del fet seu
que Jesuchrist en la Creu
li servís de cobertora. 30
- Ab llaugeresa y porfia *
féu quant era menester,
però cuidaba primer
de la seva sagristia.
- La justícia que volia 35
executà sens treball,
pués los ciris sense tall,
o que may foren encesos,
després de portar-los presos
los passaba Bòria-vall. * 40

Va vèndrer ab estas tretas *
 a menos preu los millors,
 y estàban los compradors
 esperant-lo ab candeletas.
 Ab totas aquestas fetas 45
 resucitarà gloriós,
 y si no-s troba lo cos
 se dirà en l'hora postrera
 que un home de tanta cera *
 no és miragle se aja fos. 50

I per acabar, us llegiré el poema "best-seller" de Pau Puig, el que trobem copiat més vegades i que, per tant, deduïm que devia ser un dels que tenia més èxit entre els seus contemporanis. El trobem copiat en dotze manuscrits i amb tretze versions, en vuit de les quals es reconeix l'autoria del pare Puig.

Es tracta d'un elogi, en clau d'humor, de les cerimònies religioses dedicades als difunts per la ciutat de Figueres. Segons l'encapçalament d'algunes de les versions, Pau Puig havia vingut a Figueres a fer el novenari d'ànimes, és a dir, a predicar durant nou dies del mes de novembre per a la redempció de les ànimes del Purgatori. I amb la seva facilitat de versificació i el seu bon humor, el nostre autor no es devia saber estar d'escriure un poema irònic per a l'ocasió, que, sense caure en la irreverència, devia fer somriure els seus amics i oients.

En cadascuna de les cinc dècimes, al vers tercer hi ha la paraula *Figueres*, i als versos quart i desè l'escriptor utilitza una de les abundants locucions i frases fetes entorn de la paraula *figa* i els seus derivats, com per exemple *fer la figa*, que vol dir 'flaquejar, fallar o morir'; *fer la figuere-ta*, que vol dir 'fer una tombarella'; *una figa panxona*, que vol dir 'una figa madura i secallona'; o *pa de figues*, que és una mena de pastís fet de figues seques molt atapeïdes, i amb algunes ametlles o avellanes dintre.

Aquestes locucions tenen un efecte còmic en ser aplicades a coses tan serioses com els difunts i llurs ànimes. Vegem, doncs, el poema:

Las exèquias que féu la vila de Figueras per sos germans difunts.
 Dècimas que se posaren en las bayetas.

Orate pro defunctis ... [2 Ma 12, 46] *

Dècimas

Ta gran devoció se diga
 en dilatadas esferas,
 puix fas exèquias, Figueras
 per aquells que han fet la figa. *

Dels teus prechs Déu se n'obliga   5
y de oració tan perfeta,
no tenint ab esta treta
lo Purgatori recel,
pués per a pujar al cel
faran tots la figareta. *   10

Per los difunts fas lo bé
y quant per ells tant te esmeras
las expressions de Figueras
són figas de altre pané.

Al Cel pujaran ab fe   15
tant los grossos com los prims
i, avent escapat dels Llims,
Figueras veurà ab primor
que en la viña del Señor
quant són figas, són raïms. *   20

Sens dubte que la funció
molt plausible vos rehix,
perquè vuy Figueras ix
ab aquesta figa-flo. *

Per sa gran intercessió   25
molta pena se condona,
y és tant lo que Déu la abona
que al Cel se'ls ne pujarà
y cada ànima estarà
com una figa panxona. *   30

Quant del pecat la despulla
vol tràurer en sas carreras
li correspon a Figueras
lo que's tapa ab una fulla.

És més devoció que bulla   35
lo que sa pietat anhela
y quant ab tanta candela
los difunts se'n pujaran,
al dimoni li diran:
la figa ti fau gardela. *   40

Ja no tindrà ocasió
lo món de dir sas quimeras,
puix de lo que fa Figueras
té enveja lo Figaró. *

Venzudas són ab rahó 45
 las ideas enemigas
 y, arribant fins a las bigas,
 llums, bayetas y encerats,
 estaran tant apretats
 que semblarà un pa de figas. * 50

Bé, espero que no us hagi avorrit aquest petit esbós de la figura i de l'obra de Pau Puig, i que us hagin quedat ganes de llegir més obra seva, en el manuscrit de la Biblioteca Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, o bé en la publicació de l'obra d'aquest autor, que esperem fer ben aviat. Moltes gràcies.

NOTES

- * 4. **Estar amb la candela a la mà:** Estar a punt de morir.
- * 14. **Qui és confrare pren candela** vol dir que en les al·lusions indirectes l'al·ludit s'adona que es parla d'ell.
- * 19. **Amanida** aquí té el sentit de 'preparada'.
- * 31. **Porfia:** Obstinació, tenacitat.
- * 40. **Bòria:** Raval, caseriu forà i de poques cases. **Anar bòria avall:** Càstig que es donava antigament a certs delinqüents en la ciutat de Barcelona i que consistia a fer-los recórrer el carrer de la Bòria, i altres vies, cavalcant en un ase i nus de mig cos en amunt, i ésser assotats per mà del botxí en cada cantonada (DCVB). Actualment, el carrer de la Bòria encara porta aquest mateix nom, i va gairebé paral·lel al carrer de la Princesa, des de la Via Laietana a la plaça de la Llana.
- * 41. **Treta:** Enginy, artifici amb què es procura enganyar algú.
- * 49. **Cera** també vol dir 'importància, presumpció'.
- * *Lema.* En el manuscrit es dona com a referència bíblica *Eccl 8*, però aquesta localització no és correcta.
- * 4. **Fer figa:** Flaquejar, fallar per manca de força. (Aquí es refereix als que han mort.)
- * 10. **Fer la figuereta:** Posar-se amb el cap o les mans en terra i el cos vertical amb els peus per amunt. // Fer una tombarella. (DCVB) // Intentar mantenir-se en un càrrec (Raspall i Martí 1996).
- * Al·lusió a la locució **tan aviat és figa com raïm**, que s'aplica a una persona que ara diu una cosa i suara en diu una altra de contrària (DCVB), o a **quan no són figues són raïms**, que vol dir 'per un o altre motiu' (Raspall i Martí 1966).
- * 14. **Figa-flor:** Figa del primer esplet de les figueres que en fan dos cada any, i madura devers el juny o juliol. // Persona excessivament delicada.
- * 30. **Figa panxona:** Figa molt madura i secallona.
- * 30. Com ja va dir Joan Alegret (Alegret 1976), aquest vers és una frase en occità, la traducció literal de la qual és: *la figa et faig, cadenera*. Es tracta d'una fórmula màgica per conjurar el poder de les bruixes o dels dimonis, tal com recull l'article *bruixa* del DCVB. En el present poema, els confrarès difunts diuen aquesta frase *al foch voràs*, és a dir, al dimoni.
Aquesta expressió devia ser habitual i perfectament comprensible a l'època, perquè també l'hem trobada en el *Calaix de sastre*: "Tots no hi férem a tan bon dinar 'la figa t'hi fau, gardela', sí que vagi a dintre" (Boixareu 1988, I, 121), i també la comenta àmpliament Aritzeta 1994b, 108.
- * 44. **El Figueró** és un poble del Vallès.
- * 50. **Pa de figues:** Massa de figues seques molt atapeïdes, sovint amb algunes ametlles o avellanes dintre, que es menja com a postres o dolços.